

บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด
AIMPHAN PRESS CO., LTD.

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ภูมิศาสตร์

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

นายสวัสดิ์

วงศ์พันธุ์เศรษฐ์

ศษ.บ. (สังคมศึกษา) เกียรตินิยม, วท.ม. (ภูมิศาสตร์)

ผู้ตรวจ

นางสาววรลักษณ์

รัตติกาลชลกร

กศ.บ. (ภูมิศาสตร์) เกียรตินิยม, น.บ. (นิติศาสตร์),
ค.ม. (การสอนสังคม)

นางศจีพร

สมบูรณ์ทรัพย์

กศ.บ. (ประวัติศาสตร์), ศษ.ม. (สิ่งแวดล้อมศึกษา)

นางสาวณิชาลิน

จันทร์กุล

ศศ.บ. (ภูมิศาสตร์), กศ.ม. (ภูมิศาสตร์)

บรรณาธิการ

นางสาวสุชาดา

วราหพันธ์

กศ.บ. (สังคมศึกษา), ค.ม. (พื้นฐานการศึกษา)

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๓

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-07-2063-7

จัดพิมพ์โดย บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

๑ ฝ่ายการตลาด, ฝ่ายการเงินและบัญชี, ฝ่ายผลิตและจัดส่ง :

๖๙/๑๐๙ หมู่ ๑ ซ.พระแม่การุณย์ ต.บ้านใหม่ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐

โทร. ๐-๒๕๘๔-๕๘๘๙, ๐-๒๕๘๔-๕๙๙๓, ๐-๒๕๖๑-๕๕๘๐-๒

โทรสาร ๐-๒๕๖๑-๕๕๙๓, ๐-๒๕๘๒-๒๓๑๓

๒ ฝ่ายวิชาการ :

๘๙/๑๒๒ ถ.เทศบาลสงเคราะห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทร. ๐-๒๕๕๔-๕๘๑๘-๒๐, ๐-๒๕๕๓-๘๐๖๘-๙ โทรสาร ๐-๒๕๕๐-๒๕๒๓

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม **ภูมิศาสตร์** เล่มนี้ ได้เรียบเรียงขึ้นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยยึดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดสาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๕ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพของประเทศไทย ลักษณะทางกายภาพกับภัยพิบัติในประเทศไทย สิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย และการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในประเทศไทย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม **ภูมิศาสตร์** เล่มนี้ จะอำนวยความสะดวกต่อผู้สอนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

๒

แผนที่

๔

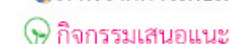
รูปถ่ายทางอากาศ

๘

ภาพจากดาวเทียม

๙

กิจกรรมเสนอแนะ

๑๑

นำคิด...ชวนทำ

๑๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

ลักษณะทางกายภาพของประเทศไทย

๑๒

ลักษณะภูมิประเทศ

๑๖

ลักษณะภูมิอากาศ

๓๔

ทรัพยากรธรรมชาติ

๓๗

กิจกรรมเสนอแนะ

๕๖

นำคิด...ชวนทำ

๕๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

ลักษณะทางกายภาพกับภัยพิบัติในประเทศไทย ๕๘

- ความหมายและประเภทของภัยพิบัติ ๖๐
- สาเหตุ ผลกระทบ และการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติ ๖๑
- กิจกรรมเสนอแนะ ๘๒
- นวัตกรรม...ชวนทำ ๘๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย ๘๓

- ประชากร ๘๕
- เศรษฐกิจ ๙๒
- สังคมและวัฒนธรรม ๑๑๒
- ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ๑๑๘
- กิจกรรมเสนอแนะ ๑๒๑
- นวัตกรรม...ชวนทำ ๑๒๒

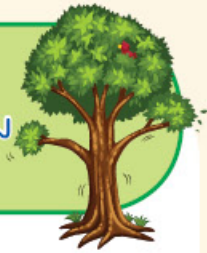
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในประเทศไทย ๑๒๓

- การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ๑๒๕
- สถานการณ์ตัวอย่างที่สะท้อนผลจากการรักษาและทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ๑๓๕
- แนวทางในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ๑๔๐
- กิจกรรมเสนอแนะ ๑๔๗
- นวัตกรรม...ชวนทำ ๑๔๗
- บรรณานุกรม ๑๔๘

แผนผังสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

- ▶ แผนที่
- ▶ รูปถ่ายทางอากาศ
- ▶ ภาพจากดาวเทียม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

ลักษณะทางกายภาพของประเทศไทย

- ▶ ลักษณะภูมิประเทศ
- ▶ ลักษณะภูมิอากาศ
- ▶ ทรัพยากรธรรมชาติ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

ลักษณะทางกายภาพกับภัยพิบัติในประเทศไทย

- ▶ ความหมายและประเภทของภัยพิบัติ
- ▶ สาเหตุ ผลกระทบ และการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย

- ▶ ประชากร
- ▶ เศรษฐกิจ
- ▶ สังคมและวัฒนธรรม
- ▶ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในประเทศไทย

- ▶ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ
- ▶ สถานการณ์ตัวอย่างที่สะท้อนผลจากการรักษาและทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
- ▶ แนวทางในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

บทเรียนนี้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางสาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

- มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะทางกายภาพของโลกและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกัน ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ และสรุปข้อมูลตามกระบวนการทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนใช้ภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

● ตัวชี้วัด : สิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้

ส ๕.๑ (๑) สืบค้นและอธิบายข้อมูลลักษณะทางกายภาพของประเทศไทยด้วยแผนที่ รูปถ่ายทางอากาศ และภาพจากดาวเทียม

กิจกรรมฝึกทักษะที่ควรเพิ่มให้นักเรียน

- ๑ ใช้แผนที่ประเทศไทยหาข้อมูลลักษณะทางกายภาพ
- ๒ สืบค้นข้อมูลลักษณะทางกายภาพจากรูปถ่ายทางอากาศ
- ๓ สังเกตข้อมูลเกี่ยวกับภัยพิบัติธรรมชาติโดยใช้ภาพจากดาวเทียม

แนวคิด

แผนที่ รูปถ่ายทางอากาศ และภาพจากดาวเทียมเป็นเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ที่แสดงข้อมูลลักษณะทางกายภาพของประเทศไทย ทำให้เข้าใจลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยได้ชัดเจนมากขึ้น

สาระการเรียนรู้

- ๑ แผนที่
- ๒ รูปถ่ายทางอากาศ
- ๓ ภาพจากดาวเทียม

อ่านบทเรียนนี้แล้วนักเรียนจะมีความสามารถ

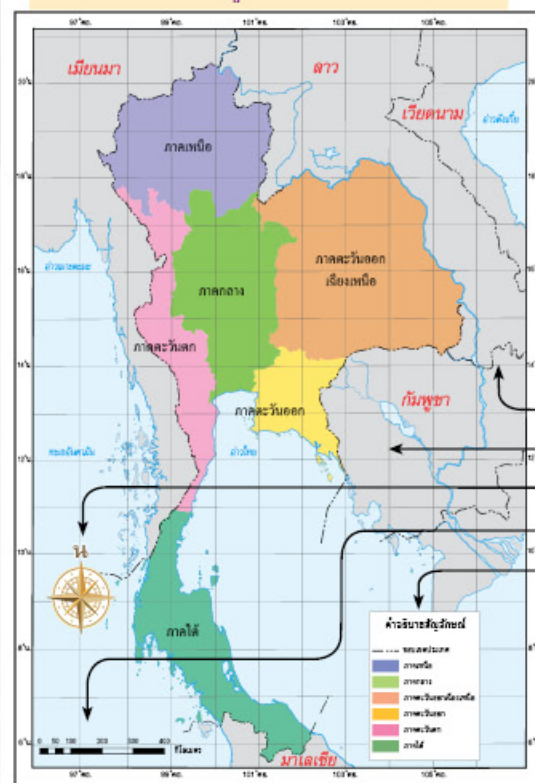
- ๑ ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ แผนที่ รูปถ่ายทางอากาศ และภาพจากดาวเทียม ระบุที่ตั้ง ขนาด และรูปร่างของประเทศไทยได้
- ๒ อธิบายประโยชน์ของแผนที่ รูปถ่ายทางอากาศ และภาพจากดาวเทียมที่มีต่อการเรียนรู้ทางภูมิศาสตร์ และการดำเนินชีวิตได้

แผนที่เป็นเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ที่แสดงลักษณะของสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏบนพื้นผิวโลกบนวัสดุแบนราบ ด้วยการย่อส่วนให้เล็กลงตามขนาดที่ต้องการ และใช้สัญลักษณ์ ทิศ มาตราส่วน และองค์ประกอบอื่นๆ ทำให้เราเข้าใจสิ่งที่ปรากฏบนพื้นผิวโลก

แผนที่การแบ่งภูมิภาคของประเทศไทย

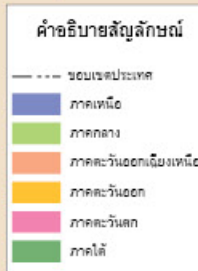

ที่มา : ปรับปรุงจากอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม ๑ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

แผนที่ที่มีหลายรูปแบบ และมีการใช้ประโยชน์ที่ต่างกัน ทุกแผนที่ มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

๑. ชื่อของแผนที่
๒. พิกัดภูมิศาสตร์
๓. ละติจูด
๔. ลองจิจูด
๕. ทิศ
๖. มาตราส่วน
๗. สัญลักษณ์

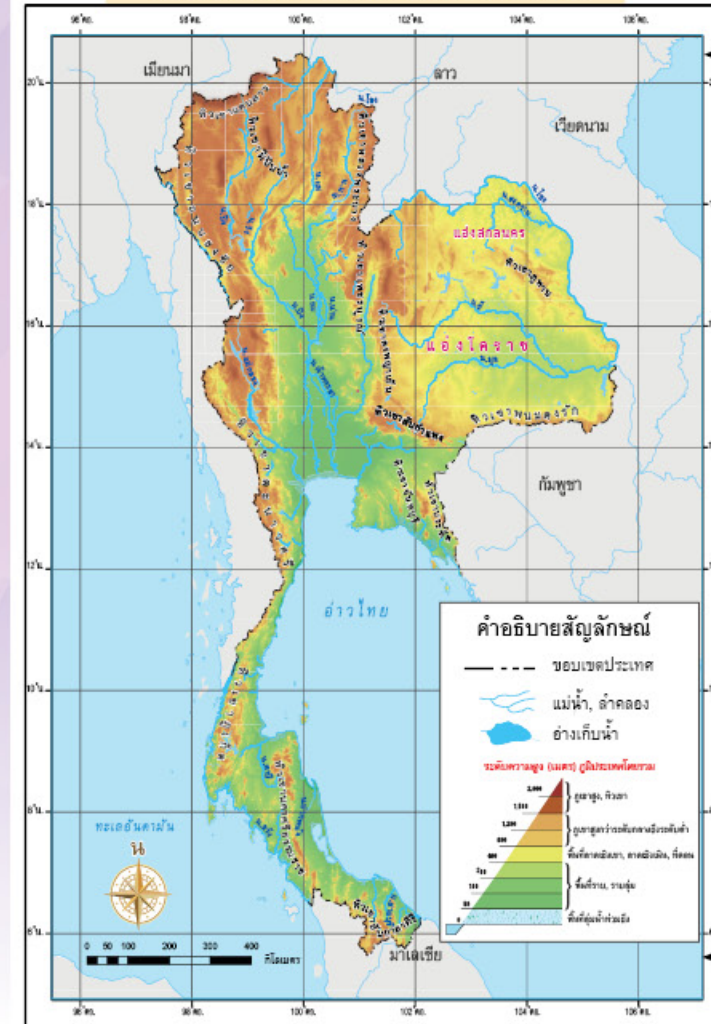

พิกัดภูมิศาสตร์ เป็นการระบุตำแหน่งที่ตั้งของประเทศ ภูมิภาค จังหวัด และสถานที่สำคัญต่างๆ บนพื้นผิวโลกด้วยค่าละติจูด และลองจิจูด มีหน่วยเป็นองศา ($^{\circ}$) ลิปดา ($'$) และฟิลิปดา ($''$) โดย ๑ องศา มี ๖๐ ลิปดาและ ๑ ลิปดามี ๖๐ ฟิลิปดา

ที่ตั้ง

ประเทศไทยมีที่ตั้งตามพิกัดภูมิศาสตร์อยู่ระหว่างละติจูด $5^{\circ} 36' 35''$ เหนือ กับ $20^{\circ} 27' 50''$ เหนือ และระหว่างลองจิจูด $97^{\circ} 21' 32''$ ตะวันออก กับ $105^{\circ} 38' 05''$ ตะวันออก

แผนที่ลักษณะทางกายภาพของประเทศไทย

ละติจูด $5^{\circ} 36' 35''$ เหนือ กับ $20^{\circ} 27' 50''$ เหนือ

ลองจิจูด $97^{\circ} 21' 32''$ ตะวันออก กับ $105^{\circ} 38' 05''$ ตะวันออก

แผนที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อาณาเขตติดต่อ

ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และราชอาณาจักรกัมพูชา
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ประเทศมาเลเซีย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

ขนาด

ประเทศไทยมีเนื้อที่ประมาณ ๕๑๓,๑๑๕ ตารางกิโลเมตร เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๓ รองจากประเทศอินโดนีเซีย และเมียนมา

รูปร่าง

ประเทศไทยมีรูปร่างคล้ายขวานโบราณ โดยมีภาคเหนือและภาคตะวันตกเป็นสันขวาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นคมขวาน และภาคใต้เป็นด้ามขวาน

ประเทศไทยตั้งอยู่บนคาบสมุทรอินโดจีน ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก ทำให้ประเทศไทยมีชายฝั่งทะเลอยู่ ๒ ด้าน คือ ทิศตะวันออกเป็นชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย (เชื่อมต่อกับทะเลจีนใต้ในมหาสมุทรแปซิฟิก) และทิศตะวันตก เป็นชายฝั่งทะเลอันดามัน (ในมหาสมุทรอินเดีย)

กิจกรรมเสนอแนะ : ที่ตั้งของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นักเรียนพิจารณาแผนที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แล้วช่วยกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นว่า ที่ตั้งของประเทศไทยซึ่งอยู่กลางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก ส่งผลดีต่อประเทศไทยอย่างไร

ประโยชน์ของแผนที่

แผนที่ที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาลักษณะทางกายภาพและลักษณะทางสังคมของประเทศไทย ดังนี้

- ๑ ให้ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ เช่น ตำแหน่งที่ตั้งของประเทศและสถานที่ต่างๆ
- ๒ ช่วยในการวางแผนและการตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การสำรวจ การท่องเที่ยว การลงทุน การพัฒนาต่างๆ
- ๓ ช่วยในการเลือกเส้นทางการเดินทางในสถานที่ที่เราไม่เคยไปมาก่อน ทำให้สะดวก ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย

รูปถ่ายทางอากาศ

รูปถ่ายทางอากาศ เป็นภาพที่แสดงลักษณะของสิ่งต่างๆ บนพื้นผิวโลก ที่ได้จากการถ่ายภาพด้วยกล้องถ่ายรูปที่ติดตั้งไว้กับอากาศยาน เช่น เครื่องบิน บอลลูน อากาศยานไร้คนขับ (โดรน) ลักษณะของภาพจึงเป็นการมองจากที่สูงหรือที่เรียกว่า มุมมองของตานก

รูปถ่ายทางอากาศบริเวณบางกระเจ้า จังหวัดสมุทรปราการ

ที่มา: <https://www.123rf.com/>

ประโยชน์ของรูปถ่ายทางอากาศ

- ๑ ให้ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในบริเวณพื้นที่ที่ต้องการ ณ เวลานั้น โดยนำมาใช้ประกอบกับแผนที่แสดงลักษณะทางกายภาพในบริเวณดังกล่าว
- ๒ สามารถใช้ประโยชน์ในกิจการต่างๆ ได้กว้างขวาง เช่น การสำรวจและการทำแผนที่ การวางแผนทางทหาร การควบคุมการจราจร
- ๓ ใช้ประกอบการวิจัยด้านต่างๆ เพื่อการพัฒนาประเทศ เช่น การตั้งถิ่นฐานของประชากร การสำรวจพื้นที่ป่าไม้และการเกษตร

ภาพจากดาวเทียม

ภาพจากดาวเทียม เป็นภาพที่ได้จากการบันทึกด้วยดาวเทียมที่โคจรอยู่รอบโลกแล้วส่งสัญญาณมายังสถานีรับสัญญาณดาวเทียมภาคพื้นดิน

ประโยชน์ของภาพจากดาวเทียม

- ๑ ใช้สำรวจและจัดการทรัพยากร รวมทั้งการติดตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าไม้ การใช้ที่ดินทางการเกษตร แหล่งน้ำ
- ๒ ใช้สำรวจและติดตามภัยพิบัติจากธรรมชาติ เช่น ไฟป่า พายุ น้ำท่วม เพื่อวางแผนป้องกันและแก้ไขสถานการณ์ได้ทันที่
- ๓ ใช้จัดทำแผนที่แสดงลักษณะทางกายภาพของประเทศไทย

ภาพจากดาวเทียมบริเวณตำบลไม้ตรา อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สรุป

แผนที่ รูปถ่ายทางอากาศ และภาพจากดาวเทียม เป็นเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ที่ให้ข้อมูลลักษณะทางกายภาพของประเทศไทยได้หลากหลาย เช่น ที่ตั้ง ขนาด อาณาเขต ภูมิประเทศ แหล่งทรัพยากร การใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ได้ถูกต้องจะช่วยให้เข้าใจลักษณะทางกายภาพของประเทศไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

กิจกรรมเสนอแนะ

- ๑ นักเรียนแบ่งกลุ่มสืบค้นและรวบรวมแผนที่ประเทศไทย รูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียมที่ให้ข้อมูลภูมิศาสตร์ทางด้านต่างๆ เช่น ลักษณะภูมิประเทศ แหล่งทรัพยากรและสถานที่สำคัญ แล้วนำมาจัดนิทรรศการในหัวข้อเรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย
- ๒ แต่ละกลุ่มเลือกศึกษาเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ กลุ่มละ ๑ ประเภท แล้วสืบค้นข้อมูลภูมิศาสตร์ที่จะได้จากเครื่องมือชิ้นนั้นๆ นำมาอภิปรายหน้าชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

น่าคิด...ชวนทำ

- ๑ ถ้านักเรียนต้องการค้นหาที่ตั้งของสถานที่ท่องเที่ยว นักเรียนควรใช้เครื่องมือภูมิศาสตร์ชนิดใด เพราะเหตุใด
- ๒ ถ้าต้องการทราบข้อมูลลักษณะทางกายภาพของประเทศไทย เช่น ส่วนที่แคบที่สุดของประเทศ จังหวัดที่มีขนาดเล็กที่สุด จุดเหนือสุด จุดใต้สุด ควรสืบค้นจากเครื่องมือภูมิศาสตร์ใด